

Tuzuvchi:

Xujaqulov A.X. –“Ekologiya va mehnat muhofazasi” kafedrasining assistenti.

Taqdirchilar:

Maxmatqulov N.I. – QarMII “Ekologiya va mehnat muhofazasi kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Yusupov I.N. – QarMII “Ekologiya va mehnat muhofazasi kafedrasida katta o‘qituvchisi.

Fan sillabusi Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institutining “Ekologiya va mehnat muhofazasi” kafedrasining 2022 yil “26” 08 dagi №1 son yig‘ilishida hamda “Sanoat texnologiyasi” fakulteti Uslubiy Komissiyasining 2022 yil “27” 08 dagi №1 son yig‘ilishida muhokama qilib, tasdiqlangan.

Institut Uslubiy Kengashining 2022 yil “29” 08 dagi №1 son yig‘ilishi qarori bilan o‘quv jarayonida foydalanishga tavsiya etilgan.

O‘quv ustubiy boshqarma boshlig‘i

Sh.R.Turdiyev

Sanoat texnologiyasi
ustubiy komissiya raisi:

M.Hakimova

Kafedra mudiri:

R.A.Eshonqulov

“Hayot faoliyati xavfsizligi” fani sillabusi

Fan/modul kodi HFXE.2204	O‘quv yili 2022-2023	Semestr(lar) 3	Kreditlar 4
Fan/modul turi Tanlov	Ta‘lim tili O‘zbek		Haftadagi dars soatlari 4
Fanning nomi	Auditoriya mashg‘ulotlari (soat)	Mustaqil ta‘lim (soat)	Jami yuklama (soat)
Hayot faoliyat xavfsizligi	60	60	120

O‘qituvchi haqida ma‘lumot

Kafedra nomi	Ekologiya va mehnat muhofazasi	Telefon nomeri	e-mail
O‘qituvchilar	F.i.sh.		
Ma‘ruzachi	Xujajulov Abulaziz Xakim o‘g‘li	+998 33 950 60 70	abdulaziz.4261909@mail.ru
Amaliy mashg‘ulot	Azizov Shaxboz Latifovich	+998 97 525 46 42	azizov.shaxboz680@mail.ru

I. Fanning mazmuni.

Fanni o‘qitishdan maqsadi – bo‘lajak mutaxassislariga hayotiy faoliyatlarida yuzaga keladigan xavflarning kelib chiqish sabablarini, xususiyatlarini, oqibatlarini va ularni yo‘qotish qoidalarini, xavfsiz ish sharoitlarini yaratish, tabiiy, texnogen, ekologik va boshqa tushdagi favqulodda vaziyatlardan aholini himoya qilish, ularni nazariy va amaliy jihatdan himoyalashga hamda jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko‘rsatish qoidalarini o‘rgatishdan iborat.

Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarini nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, hodisa va jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyoqarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

Fan bo‘yicha talabalarining bilim, ko‘nikma va malakalariga quyidagi talablar qo‘yiladi.

Talaba:

–ishlab chiqarish faoliyatida yuzaga keladigan xavflar va ularni o‘rganish;

–ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish;

–texnosferada kasb kasalliklarini kamaytiradigan va baxtsiz hodisalarni oldini oladigan chora-

tadbirlarni o‘rganish;

–zararlangan shikastlanish o‘choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov

ishlarini o‘tkazish;

–yong‘inga qarshi xavfsizlik choralarini ko‘rish;

–jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko‘rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara

oladigan bilim;

–ishlab chiqarish sanitarisati va mehnat gigiyenasi to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘lishi.

– xavfsiz mehnat sharoitini ta‘minlash sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari va boshqa

mevoriy-huquqiy hujjatlarining asosiy talablarini;

– xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining yuzaga kelishining oldini olish usullarini;

– ishlab chiqarishda mikroqilimning gigiyenik me‘yorlarini tashkil etishni bilishi va

ulardan foydalana olishi;

– ishlab chiqarish tarmoqlarida xavfsiz ish sharoitini tashkil etishni;

– elektr quzilmatlari, uskumalar, mashinalar va mexanizmlarni ishlatganda, texnik xizmat

ko‘rsatganda va ta‘mirlashda ko‘riladigan asosiy texnika xavfsizligi talablari;

– yong‘in chiqish sabablari, ular oldini olish va o‘chirishning tashkiliy va texnik vositalari;

– faoliyati davomida sodir bo‘lishi mumkin bo‘lgan favqulodda vaziyatlar turlari, ularning

kelib chiqish sabablari, oqibatlarini tahliil qilish usullari;

– faoliyati davomida sodir bo‘lishi mumkin bo‘lgan favqulodda vaziyatlarda insonlar va

moddiy boyliklarni saqlash va qutqarish vositalarini ishlatish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak.

III. Ta'lim texnologiyalari va uslublari

Yo'nalishning o'ziga xos xususiyatlari dasturni interfaol usullarda o'zlashtirishni taqazo qiladi. Bunda asosiy e'tibor auditoriya mashg'ulotlarida va mustaqil tayyorgarlikda o'zlashtiriladigan chuqurlashtiriladigan nazariy bilimlarga hamda ob'ektiv jarayonlar va hodisalarga nisbatan dunyoqarashni shakllantirishda ma'ruza mashg'ulotlariga katta o'rinni ajratiladi.

Dastur materiallarini o'zlashtirish to'rt xil:

- muammoli mavzular bo'yicha;
- mustaqil o'zlashtirilishi murakkab bo'lgan bo'limlar bo'yicha;
- ta'lim oluvchilarda alohida qiziqish uyg'otuvchi bo'limlar bo'yicha;
- ma'ruzalarni interfaol usulda o'qitish yo'li bilan;
- mustaqil ta'lim olish va ishlash, kollektivlar va munozaralar jarayonida o'zlashtiriladigan bilimlar bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazish yo'li bilan amalga oshirishni nazarda tutadi.

Mustaqil tayyorgarlik jarayonida talaba adabiyotlar, internet materiallari va me'yoriy hujjatlar bilan ishlashni uddalashni namoyon qilishi, auditoriya mashg'ulotlari paytida qabul qilingan ma'lumotlarni mushohada qilish va mustaqil ijodiy qarorlar qabul qila olish qobiliyatlarini ko'rsatishi zarur.

Fanni o'zlashtirishda masofadan o'qitish (modul platformasi), darslik, o'quv qo'llanmalar va ma'ruzalar matnlarining elektron versiyalari, ma'ruzalar o'qish, video-audio mashg'ulotlar va elektron resurslar (Internet tarmog'i orqali) dan foydalaniladi.

Dastur talabalar bilimni reyting-nazoratidan foydalanadigan o'quv jarayonini tashkil qilishning kredit-modul tizimi tamoyillari asosida amalga oshadi.

IV. Fan tarkibi (ma'ruza mashg'ulotlari)

№	Mavzular	Osiqacha mazmuni	soat
1.	1-mavzu. "Hayot faoliyati xavfsizligi" faniga kirish. Hayot faoliyati xavfsizligining nazariy asoslari.	Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash. Hayot faoliyati xavfsizligining asosiy tushunchalari va terminlari. Hayot faoliyati xavfsizligi tarkibiy qismlari va ularning tekshirish obyektlari. Hayot faoliyati xavfsizligi nazariy asoslari.	2
2.	2-mavzu. Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari	Hayot faoliyati xavfsizligining huquqiy asoslari, mazmuni. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha qabul qilingan asosiy qonunlar, standartlar, nizomlar, qoidalar va me'yoriy hujjatlar tizimi.	2
3.	3-mavzu. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika va psixologik asoslari	Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomika asoslari asosiy prinsip va usullari. Faoliyat xavfsizligi psixologiyasi. Inson faoliyatini tashkil qilishning psixologik jihatlari. Ish joylarini estetik jihatdan jihozlash.	2
4.	4-mavzu. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini tashkil qilish	Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi, xavfsizlikni ta'minlashga oid tadbirlarini rejalashtirish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini mablag' bilan ta'minlash.	2
5.	5-mavzu. Xavfsiz faoliyatni tashkil qilishda xodimlar bilimini tekshirish va o'qitish	Ishlovchilarni faoliyat xavfsizligi talablariga amal qilishga o'qitish va qayta tayyorlash tizimi. Xodimlarni o'qitish va qayta tayyorlashni tashkil qilish. Bilimlarni tekshirish va baholash tizimi samaradorligi.	2
6.	6-mavzu. Ishlab chiqarishda sodir bo'ladigan baxtsiz xodisalar va kasb kasalliklari	Ishlab chiqarishda mehnat qobiliyatini yo'qotilishi. Faoliyat jarayonida sodir bo'ladigan avariylar. Ishlab chiqarishda faoliyat jarayoni vaqtida yuzaga keladigan jarohatlanishlar va kasb kasalliklari. H-1 shakldagi datolotnomani to'ldirish tartibi.	2

7.	7-mavzu. Ishlab chiqarishning santariyasi va gigiyenasi meyorlari, mazmuni	Texnosferada havo muhitining ko'rsatkichlari, ularning mehnat faoliyatiga ta'siri, ishlab chiqarish mikrooqimining gigiyenik meyorlari, ularning inson organizmiga ta'siri. Ishlab chiqarishda mo'tadil ob-havo sharoitini yaratish.	2
8.	8-mavzu. Ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri, ularga qarshi chora-tadbirlar.	Ishlab chiqarish changlari moddalarning inson organizmiga salbiy ta'siri. Changlarga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalash tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli moddalar va ulardan himoyalash usullari.	2
9.	9-mavzu. Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish va yoritish tizimi.	Ishlab chiqarish korxonalarini shamollatish tizimi ularning turlari. Umumiy va mahalliy shamollatishning mohiyati. Ishlab chiqarishda yoritish va uni meyorlari. Tabiiy va sun'iy yoritish. Yoritishga qo'yiladigan sanitariya-gigiyenik talablar. Yoritish vositalari va turlari.	2
10.	10-mavzu. Ishlab chiqarishda shovqin va titrash	Shovqin va titrash inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish sabablari va manbalari. Shovqin va titrashni tasniflash, muhofaza chora-tadbirlarini belgilash. Ultra va infratovushlarning inson organizmiga zararli ta'siri. Yuzaga kelish manbalari va sabablari. Himoyalash vositalari.	2
11.	11-mavzu. Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari	Ishlab chiqarishda elektr xavfsizlik asoslari. Elektr tokidan muhofazalanish usullari. Yerga ulab muhofazalanish tadbirlari. Inson tanasiga elektr tokiga ko'rsatayotgan qurshiligi.	2
12.	12-mavzu. Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari	Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari. Tabiiy ofatlar va ularning sodir bo'lishi, Texnologiya ekologik favqulodda vaziyatlar va undan muhofazalanish usullari. Suv toshqinlari, yer ko'chklari, qor ko'chklari.	2
13.	13-mavzu. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari	Zilzila va uning sodir bo'lishi. Zilzila turlari va aniqlash usullari. Zilzila va undan ogohlantirish, muhofazalanish tadbirlari. Zilzilaga aholini tayyorlash. Bino va inshootlarning zilzila bardoshligini oshirish.	2
14.	14-mavzu. Yong'in xavfsizligini ta'minlash choralarini	Yong'in ofati, uning kelib chiqish sabablari, omillari, turlari, yonish fazalari va ularning xususiyatlari. Iqtisodiyot tarmoqlari binolari, inshootlari va qurilish materiallarining yong'iniga qarshi bardoshlilik darajalari. Sanoat korxonalarining yong'iniga va portlashga xavfi bo'yicha toifalari.	2
15.	15-mavzu: Birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish asoslari	Respublikada halokatlar tibbiy xizmatining tashkil etilishi va uning asosiy vazifalari. Jabrlanganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishning tartibi va qoidalari. Yurak-o'pka reanimatsiyasi (qayta jonlantirishni o'tkazish qoidasi, Tomirlardan qon ketishi, turlari, vaqtincha to'xtatish usullari).	2

Amaliy mashg'ulotlar

№	Fanning asosiy tushunchalari mohiyati; xavf turlarini, ularni guruhlash va identifikatsiyalash.	soat
1	Fanning asosiy tushunchalari mohiyati; xavf turlarini, ularni guruhlash va identifikatsiyalash.	2
2	Hayot faoliyati xavfsizligining komfort sharoitlari, ishechi o'rni ergonomikasini o'rganish	2
3	Ishlab chiqarishning zararli va zaharli omillarini inson organizmiga ta'sirini hisoblash.	4
4	Ishlab chiqarishdagi shovqin va vibratsiyani hisoblash	4

5	Ishlab chiqarishdagi tabiiy va sun'iy yorug'likni hisoblash usullari.	2
6	Mexamik jarohatlanishdan muhofazalanish va muhofazalovchi vositalarni aniqlash	2
7	Elektr tokining inson organizmiga fiziologik ta'siri.	2
8	Yong'inni o'chirishning asosiy vositalarini hisoblash usullari	2
9	Kasbiy kasalliklarni va ishlab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish, hisobga olish va aniqlash usullari.	2
10	O'zbekistondagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligi sohasidagi boshqaruv tizimining tuzilishi va funksiyalari	2
11	Tashkilotlardagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishdagi xavfli obyektleri	2
12	Mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishni xududiy, ishlab chiqarishdagi darajasi	4
Jami:		30

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha professor- o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarni amaliy masalalar echish orqali yanada boyitadi. SHuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustaxkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar echish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

Laboratoriya mashg'ulotlari

Laboratoriya mashg'ulotlari rejalashtirilmagan.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishining asosiy maqsadi – o'qituvchining rahbarligi va nazoratida muayyan o'quv ishlarini mustaqil ravishda bajarish uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish.

Talaba mustaqil ishini tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalarga qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bilimlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- yangi texnikalarni, apparaturalarni, jarayonlar va texnologiyalarni o'rganish;
- talabalar o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy (distanstion) ta'lim;
- referatlar yozishni standart talablarga mos ravishda va hisoblash texnikasidan foydalanib mustaqil bajarishni o'z ichiga oladi;
- ilmiy maqola, anjumanga ma'ruza tayyorlash va h.k..

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlar mavzulari:

1. HFx muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari.
2. Xavflarni kvantifikatsiyalashning erro, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish.
3. Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish.
4. Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.
5. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.
6. Ish o'rini tashkilloshirishning talablari.
7. Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.
8. Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarining ahamiyati.
9. O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va me'yoriy hujjatlar tizimi.
10. Hayot faoliyat xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzish.
11. Insonning fiziologik va psixologik tavsiflarining xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

12. Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.

13. Hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar taxlili.

14. Hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va me'yoriy hujjatlar taxlili.

15. Shovqin va titrashdan himoyalash texnik vositalarining guruhlantirishi va tuzilishi.

16. Mashina va mexanizmlar uchun texnika xavfsizligi talablari keltiriladigan me'yoriy hujjatlar tizimi.

17. Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.

18. Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlarni ta'minlash error ma'lumotlar taxlili.

19. Yong'indan himoyalashning zamonaviy texnik vositalari. 20. Xalqaro terrorizm va errotic tashkilotlar.

21. O'zbekistonda bo'lishi mumkin bo'lgan texnogen xavflar.

22. Markaziy Osiyoda bo'lishi mumkin bo'lgan tabiiy xavflar.

23. "Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida" gi qonun.

24. Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDT)ning strukturaviy tuzilishi.

25. "Fuqaro muhofazasi to'g'risida" gi qonuni. 26. "Terrorizmga qarshi kurash to'g'risida" gi qonuni.

27. "Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni

28. Favqulodda vaziyatlarda xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qabul qilingan davlat standartlari tizimi.

29. "Gidrotexnika inshootlarining xavfsizligi to'g'risida" gi qonuni.

30. 30. "Sanitariya nazorati to'g'risida" gi qonuni.

31. "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida" gi qonuni.

33. Tashkilotlardagi mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishdagi xavfli obyektleri.

34. Mehnatni muhofaza qilish va sanoat xavfsizligini boshqarishni xududiy, ishlab chiqarishdagi darajasi.

35. Korxonalarda ishchilarni mehnatni muhofaza qilishni tashkilloshirish. 36. Ish joylarini sharoitiga ko'ra attestatsiya qilish, korxonalaridagi mehnatni muhofazalash ishlari bo'yicha sertifikatatsiyalash.

37. Davlatimizda va chet elardagi hayot faoliyat xavfsizligining madaniyatini holati.

38. Hayot faoliyat xavfsizligining madaniyatini umumiy tavsifi, uning tarixiy, falsafiy, ijtimoiy va diniy asoslari.

39. Hayot faoliyat xavfsizligining madaniyatini tushunchasi.

40. Hayot faoliyat xavfsizligining madaniyatini tashkil etish obyektleri.

41. Hayot faoliyat xavfsizligi sohasidagi xalqari tajribalar.

42. Xodimlarning xavfsiz faoliyatini tashkil qilish chora-tadbirlari.

43. Ish beruvchining majburiy javobgarligi.

44. Mehnat xavfsizligi bo'yicha xodimning bilimlarini tekshirish.

45. Insonning faoliyat jarayoniga adaptatsiyasi.

VI. Talabalar bilimini baholash mezonlari va kreditlarni olish uchun talabalar

Fanga oid nazariy materiallar ma'ruza mashg'ulotlarini ma'ruzalarda ishtirok etish va kredit-modul platformasi orqali ma'ruzalarni mustaxkamlash hamda belgilangan test savollarga javob berish orqali amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish va o'zlashtirish mashg'ulotlarga to'liq ishtirok etish va modul platformasi orqali topshiriqlarni bajarish natijasida nazorat qilinadi.

Mustaqil ta'lim mavzulari modul platformasi orqali berilgan mavzular bo'yicha topshiriqlarni bajarish (test, referat va boshqa usullarda) bajariladi.